

Prijedlog za Pietera Thyssa: “Pranje nogu” u Bribiru

Radoslav Tomić

Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Split

Izvorni znanstveni rad - UDK 75 Thyss. P.

27. listopada 1996.

Na sjevernome zidu svetišta župne crkve Sv. Petra i Pavla u Bribiru obješena je oltarna pala na kojoj je prikazano Pranje nogu opisano u Ivanovu evanđelju: *Isus usta od večere, odloži haljine, uze ubrus i opasa se. Nalije zatim vodu u praonik i počne učenicima prati noge i otirati ih ubrusom koji je bio opasan. reče mu Petar: “Nećeš mi prati nogu nikada!” Isus mu odvrati: “Ako te ne operem, nećeš imati dijela sa mnom.”* (Ivan 13, 1-17).

U prednjem je planu prignuti Krist koji pere nogu sv. Petru. Uz njega je dvorkinja s krčagom, a iza nje mladić koji u bakrenoj zdjeli nosi vodu. U pozadini su raspoređeni likovi drugih apostola rasprostranjeni dubinom slike: iako su različito raspoređeni, oni promatraju Krista i sv. Petra. U drugome planu, u dvorani ispod kupole i lusteru s upaljenim svijećama sjede za stolom dva apostola kojima prilazi poslužitelj. U niši je izrezbaren lik proroka Mojsija s dva roga na čelu i dvije ploče Zakona. Razdioba prostora slike u dva plana provedena je i na tematskoj razini. U prednjem je planu Krist, u pozadini Mojsije. Time se upućuje na

Oltarna pala Pranje nogu (Bribir, župna crkva Sv. Petra i Pavla) do sada se, neodređeno, smatrala djelom Jacopa Palme Mladega. Na temelju bilješke Emila Laszowskog (godine 1923.) i suvremenoga komparativnog proučavanja autor sliku pripisuje flamanskom majstoru Pieteru Thyssu (1624.-1677.), sljedbeniku Antona van Dycka. Nastala je sredinom 17. stoljeća, u vrijeme kada Vinodolom gospodari obitelj Zrinski koji su je mogli nabaviti izravno u Flandriji ili Beču, gdje su imali razvijene trgovačke poslove.

kontinuitet Staroga i Novoga zavjeta, Staroga i Novoga zakona; prorok Mojsije prefiguracija je Krista Spasitelja koji će uspostaviti novi zakon izrečen upravo nakon pranja nogu (Ivan 13, 34-35):

Zapovijed vam novu dajem:

ljubite jedni druge;

kao što sam ja ljubio vas

tako i vi ljubite jedni druge.

Po ovom će svi znati da ste moji učenici:

ako budete imali ljubavi jedni za druge.

Sliku je Jacopu Palmi Mlademu godine 1933. pripisao Artur Schneider.¹ U vrijeme početaka proučavanja baroknoga slikarstva u Hrvatskoj takvo je netočno mišljenje razumljivo jer je i Palmino djelo tada bilo nepovezano i fragmentarno poznato.

¹A. Schneider, Proučavanje, popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika u Hrvatskom primorju 1934, Ljetopis JA za 1933/1934, Zagreb, 1935, sv. 47, str. 173.

Začudoju, međutim, tri činjenice:

- a) takav se prijedlog zadržao sve do danas²,
- b) bribirska slika nije posebno analizirana, premda se ističe u korpusu baroknoga slikarstva u Hrvatskoj, napose u Primorju gdje su malobrojne tako izrazite oltarne pale iz 17. stoljeća,
- c) nitko nije razmatrao prijedlog Emila Laszowskoga iz godine 1923., prema kojemu je sliku izradio Pieter Thys.³

Sam Laszowski nije, na žalost, zabilježio na temelju čega je iznio svoj atributivni prijedlog. S obzirom na to da je bio arhivist, a ne povjesničar umjetnosti, moguće je pretpostaviti da se služio dokumentom u kojemu je pročitao ime toga flamanskoga majstora kojega i danas poznaju tek malobrojni stručnjaci, pa je teško pretpostaviti da je do takva zaključka došao domišljanjem.

Budući da me bribirska slika izborom i obradom teme odavno zainteresirala jer sam u njoj uočavao odlike sjevernoeuropskoga baroknoga slikarstva pod Rubensovim utjecajem, a ne nikako djelo Palme Mladega ili nekoga drugog Mlečanina, smatrao sam da je Laszowski istraživanje usmjerio na pravi put, pronasavši njezina autora u Flandriji. Da je riječ o Pieteru Thysu, trebalo je dodatno provjeriti i potvrditi proučavanjem njegovih djela i usporedbom bribirske slike s drugim njegovim radovima. Rezultate toga istraživanja donosim u ovoj studiji.

Pieter Thijs (Thys, Tys; Antwerpen, 1624. ?-1677.) postao je majstor u Antverpenskoj bratovštini Sv. Luke godine 1644.-1645. Već dvije godine nakon toga radi za nadvojvodu Leopolda Williama u Bruxellesu i za dinastiju Orange u Hagu. Za oba dvora isporučuje portrete te slike alegorijskoga i mitološkog sadržaja. U drugom razdoblju Thys radi i djela religioznoga karaktera ne samo za Antwerpen već i za crkve u manjim gradovima i selima u pokrajini.

Na svim se njegovim djelima prepoznaje neskriveni utjecaj Antona van Dycka. To se može protumačiti činjenicom da su njegovi prvi naručitelji bili vladari koji su ukus oblikovali na van Dyckovom rafiniranom dvorskom stilu, u prvom redu u izradi portreta, ali i činjenicom da je "*Van Dyckov krepki klasicizam više negoli blještavi barok kasnih Rubensovih radova uporabljen kao baza za flamansku umjetnost sredinom i u trećoj četvrtini 17. stoljeća*".⁴ Ne treba isključiti ni utjecaj starijih slikara, kao Thomasa Willeboirtsa Boschaerta (1614.-1654.) i Gowzalesa Cocquesa: kao van Dyckovi sljedbenici oba su angažirana na dvorovima u Bruxellesu i Hagu. Na svim djelima, a posebno na djelima iz svojega zrelog razdoblja Thys kombinira dvorski stil s elementima teatralnoga decoruma (H. Vlieghe) u akademizirajućim i klasicizirajućim kompozicijama.⁵

Iz Thysova opusa s bribirskom slikom uspoređujem ova djela: - Hermes i Hersa (Wörlitz, Schloss) potpisana i datirana godine 1664.⁶

- Iskušanje sv. Antuna Opata (Gent, Justitienpaleis):⁷ Svečev je lik doslovan dvojnik apostolu lijevo uz dvorkinju na bribirskoj slici.

- Ahilej i Likomedove kćeri (Sotheby's)
- Krist se ukazuje sv. Ivanu od Križa (Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten)⁸
- Mučenje sv. Benedikta (Bruxelles, Musées des Beaux Arts)⁹

Na svim navedenim slikama muški su likovi gigantizirajućih, mišićavih tijela, a ženski skulptorski kompaktni. Na slici Pranje nogu snažan arhitektonski kostur hrama u kojem se zbiva radnja osigurava čvrstu strukturu kompoziciji. Figure u prednjem planu obasjane su vrlo jasnom svjetlošću, a izvor te svjetlosti mogao bi biti desno gore ispred slike. Ta ista svjetlost dodiruje i lica apostola raspoređenih iza Krista, ali se njihove forme gube duboko u pozadini. U drugome planu, u prostoru ispod kupole, plamen svijećnjaka i dnevno svjetlo koje prodire kroz otvore na kupoli obasjavaju apostole za stolom i Mojsijev reljefni lik.

Ostaje otvoreno pitanje kako je i gdje nabavljena vinodolska slika. U 17. stoljeću za vlasti obitelji Zrinski, Bribir postaje važno komunalno i crkveno središte na tom prostoru. Ti su velikaši u to doba razgranali svoju djelatnost u cijeloj Europi. Jesu li sliku kupili izravno u Flandriji, ili možda kod posrednika u Beču?¹⁰ U svakom slučaju monumentalna oltarna pala iz crkve Sv. Petra i Pavla u Bribiru nije djelo mletačkih umjetnika, već flandrijskoga majstora koji se formirao pod utjecajem Antona van Dycka. To samo potvrđuje da je politički okvir u mnogim prilikama odlučivao pri kupnji umjetnina. U Primorju su djela talijanskih umjetnika općenito rijetkost u odnosu na Dalmaciju i Istru, dok je povezanost s kontinentom izrazita, makar nije primjereno istražena.*

*U proučavanju bribirske slike nesebično mi je savjetom i fotografijama pomogao Marc Vanderven (Kunsthistorische muesa Rubenianum, Antwerpen). Bez njegove pomoći ne bi bio moguć ovaj rad. Zahvalnost dugujem i kolegi Miljenku Jurkoviću iz Zagreba.

² R. Matejčić, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, Zagreb, 1982, 547, f. 279. Autorica se poziva na Schneiderov izvještaj.

³ E. Laszowski, Gorski kotar i Vinodol, Zagreb, 1923, 216. Na glavnom je oltaru slika sv. Petra od M. Brodnika (1842.). Još je tu slika sv. Antuna od Renisa (1793), pak "Isus pere noge apostolima" od Thyasa. R. Matejčić smatra da Laszowski tu sliku pogrešno pripisuje Thysu. Usp. R. Matejčić, n. dj., 636, bilješka 284.

⁴ H. Gerson-E. H. Ter Kuile, Art and Architecture in Belgium 1600 to 1800, Harmondsworth 1960., 142. Za A. van Dycka usp. E. Larsen, Anton van Dyck 1-2, Milano 1980. Za utjecaj na Tysa usp. rane van Dyckove slike: Krist bagosivlje djecu (Kristov lik),

Ulazak Krista u Jeruzalem (Krist i likovi apostola), Krist pod križem.

⁵ H. Gerson-E. H. Ter Kuile, *Art and Architecture in Belgium 1600 to 1800*, Harmondsworth 1960, 142; A. Montballieu, *ŽBij een aanwinst. Her portret van Cornelius Nutius (1589-1665) en zijn toeschrijvingen*, Jaerboek van het koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerp 1968, 217-240; M. L. Hairs, *Dans le sillage de Rubens: Les Peintres d'histoire anversoise au XVIIe siècle*, Liege 1977; *Le siècle de Rubens*, Paris 1977, 238-239; M. Louise Haris, *Dans le sillage de Rubens Les peintres d'histoire anversoise au XVIIe siècle*, Pierre Thys l'ancien (1624-1677), Liege 1977, 265-276; 1993, 177-196; E. Larsen, *Seventeenth century Flemish Painting*, Freren 1985, 241, 247; H. Vlieghe, *The Dictionary of Art* (ed. J. Turner), London 1990, sv. 30, str. 374; A. Balis, *Van Dyck: Some Problems of Attribution*, u *Van Dyck 350, Studies in the history of art 46*, National Gallery of Art, Washington 1993, 1771-96.

⁶ M. L. Hairs, n. dj., 268. Tema je preuzeta iz Ovidija (*Metamorfoze*, 2: 708-832).

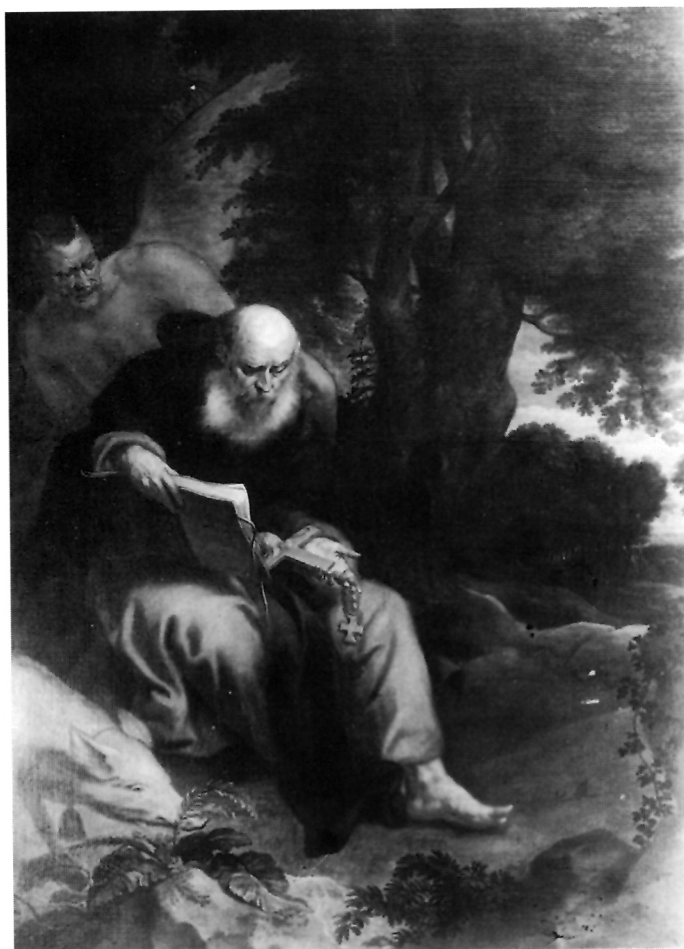
⁷ M. L. Hairs, n. dj., 269.

⁸ M. L. Hairs, n. dj., fig. 80.

⁹ A. Balis, n. dj., 184, f. 8.

¹⁰ O umjetninama u posjedu obitelji Zrinski usp. E. Laszowski, *Razgrađljene stvari grofova Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana i njihovih pristaša*, *Starine JAZU* 41, Zagreb, 1948, 159-237.

1. *Pieter Thys, Pranje nogu, Bribir, crkva Sv. Petra i Pavla*
(foto: Ž. Bačić)

2. Pieter Thys, *Hermes: Hersa*, Wörlitz, Schloss
3. Pieter Thys, *Iskušnje sv. Antuna*, Gent, Justitiepaleis
4. Pieter Thys, *Ahilej i Likomedove kćeri*, Sotheby's, London

Radoslav Tomić

ALTAR PALA OF THE WASHING OF FEET

The altar pala of The Washing of Feet in the parish church of the Saints Peter and Paul in Bribir was until recently rather loosely attributed to Jacopo Palma the Younger. Following the lead of a note by Emil Laszowski (in 1923) and of contemporary techniques of comparative study, the author attributes the painting to Pieter Thys (1624-1677), a follower of Anton van Dyck. It was painted in the mid-seventeenth century, at the time when Vinodol was in the hands of the Zrinski family, who could have acquired it directly from Flanders or Vienna where they had important business connections.